

6. Čtení s předvídáním

Kateřina Šafránková

Text je převzat z *Kritických listů* č. 37/2010, str. 16 – 23.

Při pedagogické praxi (na šestiletém gymnáziu) i při lektorování kurzů pro učitele jsem se často setkávala – a stále setkávám – s názorem, že žáci neumějí číst (např. zadání úloh z fyziky či matematiky, naučné texty v učebnici, beletristické texty). Dokážou rozpoznat jednotlivá písmena

a pochopit význam slov, ale chybí jim znalosti, dovednosti a strategie¹ potřebné k hlubšímu porozumění textu. Jednou ze základních čtenářských strategií je také předvídání. Předvídání je vytváření poučeného odhadu na základě dostupných informací. Tato strategie má své opodstatnění i v jiných oblastech lidského života, jistě už v pravěku bylo pro přežití lidského rodu klíčové, zda naši předkové dokázali správně vyhodnocovat situaci a předvídat, co se může stát (odhadovali změny počasí, hledali chráněná a bezpečná místa, vhodná loviště, jedlé plody). Mnohokrát se mylili a následky byly fatální. Přesto se dokázali poučit a „číst“ situace vždy o něco lépe.

Dovednost předvídat, jak bude text pokračovat či jaké další informace čtenář poskytne, nemají všechny děti zautomatizovanou, proto je důležité ji u žáků a studentů rozvíjet. Konkrétní příklady z praxe mi poskytli učitelé českého jazyka a literatury, kteří se zajímají o metody aktivního učení. K nim jsem přidala i své vlastní příklady z „domácí výuky“.

Čtenářské strategie rozvíjející porozumění textu

V odborné literatuře je popsáno mnoho čtenářských strategií, které rozvíjejí porozumění čteným textům. Strategie předvídání se objevuje v přehledu A. S. Palinscarové a A. L. Brownové (1986), jakož i D. Fishera, N. Freyové a D. Lappové (2008). Nechybí ani mezi strategiemi, které popsaly Maureen McLaughlinová a Mary Beth Allenová (2002). V tomto souboru je předvídání zahrnuto pod strategii „náhled“. Kromě něj tam patří také „první pohled na text“, oživení dosavadních znalostí a určení cílů četby.

Spojení předvídání s oživením dosavadních znalostí není náhodné. Dosavadní znalosti čtenářům slouží k lepšímu předvídání. Při předvídání musí čtenář tyto znalosti vyvolat ve své mysli, aby měl svou předpověď o co opřít.

Také v české odborné literatuře o porozumění textu se již dovednost předvídat objevuje, jak dokládá soupis čtenářských dovedností sestavený H. Košťálovou a kolektivem (2007).

Co je předvídání

Při předvídání čtenáři odhadují a předjímají, co se asi stane v textu dál. Mohou k tomu využít jednak informace z textu, jednak svoje předchozí zkušenosti,

čtenářské i obecně lidské, a znalosti. Předpovědi by měly být logické a vznikat jak před četbou, tak i během četby.

Předvídání se skládá z mnoha dílčích dovedností a strategií. Když čtenář předvídá, prochází většinou tímto procesem:

- aktivuje svoji předchozí znalost o tématu
- přemýšlí o zjevných i skrytých významech (vyvozuje)
- doplňuje či upravuje svou sumu znalostí
- spojuje eferentní² a emocionální procesy myšlení
- vytváří souvislosti
- doplňuje si prázdná místa v textu (Block, Rodgers & Johnson, 2004)

Děti chápou, že předvídání je důležité. Například McNayová a Melvillová (1993) dokázaly, že děti ze základních škol v USA chápou předvídání jako „vnitřní proces, při němž používáme svoje znalosti k odhadování budoucích událostí“ (s. 561).

Výzva pro učitele

Pro učitele je výzvou ukázat studentům, že předvídání není pouze jakýsi divoký tip, ale spíše hypotéza, kterou zformulujeme na základě dostupných informací.

Když učitel se žáky čte krátké beletristické texty, může je vést k tomu, aby si všímali, jakou strukturu má příběh a jaké všechny aspekty zde hrají roli (prostředí, postavy, konflikt, zápletky atd.). Nabádá studenty k tomu, aby před čtením věnovali pozornost obálce knihy, kterou budou číst, titulu a ilustracím. Nechá je hledat nápovědu ohledně toho, kde se asi bude příběh odehrávat, jaké postavy v něm budou vystupovat, jaké klíčové události se asi přihodí v příběhu.

Otázky, které může učitel žákům položit:

- Podívejte se na obálku knihy. O čem si myslíte, že by mohl příběh být?
- Kde se bude příběh odehrávat? Proč?
- Kdo bude asi hlavním hrdinou příběhu?
- Připomíná vám obrázek něco?

Když čte učitel se třídou naučnou literaturu nebo literaturu faktu, mohou spolu diskutovat o znacích textu (titulcích, ilustracích, mapách, grafech, tabulkách). Učitel nechá žáky předvídat, co se asi dozvedí z této četby, co nového se naučí.

Otázky, které může učitel žákům položit:

- Jaký je titul článku? O čem bude asi pojednávat?
- Podívejte se na mezititulky, kolik částí bude mít text a co se v nich pravděpodobně dozvíme?
- Co vidíte na obrázku (fotografii, grafu, mapě...)? Jakou souvislost by mohl mít s obsahem textu?

Jak uvádí Lori D. Oczkusová (2005), „předvídání je strategie, která pomáhá žákům v tom, aby si stanovili